

ראיון עם חגי בן גוריון עם צאת הספר "בגוף ראשון רבים", ביוגרפיה של אריה בן גוריון

יולי 2010

הדף הירוק: איך בכלל התחלת לעבוד על הספר?
חגי: אחרי שאבא נפטר בשנת '98 היה ברור שצריך לעשות משהו עם ים החומר שהוא השאיר אחריו. כיוון שהיה אובססיבי לנייר, שמר כל פיסת נייר, כי זה בעברית וזה ראשוני, זה הצטבר לכדי עשרת אלפים ספרים, ואין סוף קרטונים, תיקים וקלסרים. מה עושים עם כל החומר הזה? היה ברור שקודם כל צריך לעשות סדר בארכיון. והסדר הזה די צלח, כי הצלחנו להפריד בין החומר האישי משפחתי לבין חומר הקשור לחג-מועד-תרבות, ואת החומר הקשור לחג-מועד-תרבות, כשלוש מאות קלסרים, מסרנו לבית ברל. הם קיבלו וקיטלגו את זה בארכיון מפלגת העבודה והקלו עלי בפינוי השטח. ועדיין נשארו עשרות ומאות תיקים ומכתבים וקלטות. והיה ברור שמזה צריך לעשות משהו ממוסד. עוד לא חשבתי על ספר, אלא יותר לארגן את זה לאיזה מוזיאון עתידי או ארכיון, משהו בסגנון החדר על שם אחד העם בבית אריאלה או הבית של עגנון בירושלים. חשבתי שמגיע לאיש הזה משהו בסגנון הזה. אבל בסופו של דבר אמרתי: אני אכין חומר לפי פרקים ונראה מה נעשה איתו. וכך קבענו כותרות של עשרה פרקים מרכזיים ובהתאם לפרקים הללו התחלנו לנבור בהררי החומר, חומר עצום ורב.

הרגשתי שככל שאני מסנן וממיין, הכמות נותרת בעינה: אין סופית. בית ברל רצו שאמסור להם הכול גם את החומר המשפחתי אישי. לא הסכמתי. השארתי את זה בארכיון של אבא, ולבסוף, אחרי הרבה פניות מצד גורמים שונים, אחרי שבִּחַנו את כל האופציות, מסרנו הכול לעמירה הגני מגן שמואל, שגם הכירה את אבא וגם היה לה ניסיון במיין חומר ארכיוני. עמירה הצליחה לנפות הרבה, יתכן: הרבה מדי, והשאירה בכל פרק את 6 העמודים המייצגים את הנושא. אבל זה קשה.

כשאתה עושה פרק על פקיעין ובו 7-8 עמודים בעוד שלך יש שני ספרים על פקיעין, כל אחד מכיל 200 עמודים של מסמכים, אז אתה אומר: איך זה אפשרי? איך ניתן להכניס אין סוף חומר בתוך כמה עמודים.

עשיית הספר הפכה להיות הדבר הדומיננטי: לאסוף ולכתוב לתוך איזשהו ספר כדי לשחרר את עצמנו מהעול הזה של הצורך לעשות משהו עם החומר. ובזה עסקנו בחמש השנים האחרונות, כשאָת כל החומר המשפחתי עדיין לא מיצינו, לא נגענו בו, בחומר שלו האישי והאישי משפחתי. וגם אם יש בספר נגיעות באשר ליחסיו עם אשתו וילדיו, אלה רק דוגמיות מתוך ים של כתובים.

אבא התכתב עם אישים שונים, בין השאר בנושא מיהו יהודי, וקיבל מבן גוריון את המקור בסטנסיל של ההגדרה מיהו יהודי. דברים נפלאים. נהדרים. הכול שמור אצלי. ויש התייחסויות שלו לא רק בנושאי יהדות, גם על שירה, על ספרות. כמו כן תיעד את הדברים שנאמרו בכנס התנך עם בן גוריון וגבריהו, כל זה שמור. מה נעשה עם זה? דברים בלתי רגילים.

הדברים שהוא עצמו כתב הם יותר מרשימים מכל מה שמישהו יכול לכתוב עליו. וזה לא בא לביטוי. דברים אישיים, מעניינים ביותר. ביחוד על אמא שלו שאליה היה מאוד קשור, ועל אחיו, ועל ההתלבטות שלו אם ללמוד רפואה כמו אביו או ללכת להכשרה בנען.

הספר מגולל את מסע חייו ואת הנקודות החשובות בחייו כפי שהוא קבע אותן. הוא החליט שפקיעין זה חשוב, שקבוצת אלון זה חשוב, והטיצים זה חשוב.

הדף הירוק: אז צפוי ספר המשך עם חומרים שהוא כתב?

חגי: אני לא יודע. החומר שמור. לדעתי חייב להיות ספר משפחתי, שאני לא יודע אם הוא לציבור הרחב. אבל ספר משפחתי שעוסק במשפחה הרחבה, לא רק באריה בן גוריון. ספר שיכלול גם דברים שאני כתבתי, שרזיה כתבה, ומה שעמנואל אחיו כתב, דברים מעניינים ביותר.

היה לו אח שהיה פנומן בתחום של אלתרמן. הוא היה גאון לא רק בפיזיקה ובמטוסים שעליהם פרסם כמה ספרים, אלא גם בתחום השירה. ומעל הכול היה צייר מחונן. וזה לא בא לביטוי בשום מקום.

אבא התכתב עם סופרים ומשוררים, עם ריבנר, עם גורי, עם רבקה מרים, שלא לדבר על כל ההתכתבות הענפה בנושא נופלים ונפטרים. תראי רק את ההתכתבות עם רבקה גובר, שאבא היה המדריך של הבנים שלה ברחובות בשנת 1935, כשהם היו ילדים קטנים והוא עצמו - בוגר תיכון. דברים בלתי רגילים. כל זה לא בא לביטוי. אבא נשלח להדריך ברחובות. כיוון שלא היה לו כסף מרדכי גובר סידר שיעבוד כגנן במכון וייצמן, "כדי שיהיה לך איך להתפרנס ולהדריך את הילדים", כך מרדכי אמר לו. והוא ליווה את רבקה ומרדכי עד מותו הטראגי של מרדכי בבית האבות ברמת אביב וגם לאחר מכן. שנים אבא ישב עם רבקה ודיבר איתה וליווה אותה בכל הטרגדיות שעברה בחייה. כל זה לא בא לביטוי בספר.

דברים שאסף על נופלים. היה לו האוסף הפרטי הכי גדול בארץ לחוברות של נופלים בני קיבוצים. 770 חוברות. כל חוברת היתה בעיניו עולם ומלואו. אלא שזה לא עניין איש. והוא אמר או שישרוף את זה או שמישהו ירצה לקחת את זה. למזלו מי שגילה עניין באוסף היו דווקא אנשי הרורד. יום אחד באו נציגים של האוניברסיטה, קנו את כל האוסף, כעבור זמן מה בא אדם עם טנדר ולקח את כל הפריטים שבחרו אנשי

המקצוע. וכעבור זמן קצר הקימו שם פינה על שמו בספרייה בהרוורד. גם את אוסף ההגדות לקחו אנשי הרוורד, ואת הנותר נתתי ליד בן צבי. גם לזה אין ביטוי בספר. כמו גם להתכתבויות שלו לאורך השנים עם תלמידיו, דיאלוג שנמשך גם לאחר שבגרו והפכו לאנשים. אז אם יהיה ספר המשך - אני לא יודע. החומרים ודאי ישכבו כמה שנים עד שמישהו יגאל אותם. הכי הייתי רוצה שיהיה ביטוי לדברים שהוא עצמו כתב, שהם כתובים הכי יפה והכי מסוגנן והכי פיוטי מכל מה שנכתב עליו. את כל הרגש הוא בעצם השקיע בכתיבה הזו האישית, שבכלל עוד לא חשפנו. את כל הרגש שלו הוא השקיע לא בענייני חגים אלא בהתכתבות עם משוררים, עם הורים של נפטרים ונופלים, ועם החניכים שלו מבית הספר. ההתכתבות עם ויקסי מרביבים, עם עמוס נאמן, עם צבי ישורון, שם כל הרגש שלו, עמודים על גבי עמודים. דבר אחד ברור: אריה בן גוריון היה אחד מהאייקונים של התנועה הקיבוצית. בית השיטה הוציאה מתוכה לפחות 5 אושיות תרבות בקנה מידה לאומי - נחום שריג, עזריה אלון, אריה בן גוריון, שמואל ביקלס וארנסט הורביץ. אלה אנשים משכמם ומעלה שהשפעתם היתה בקנה מידה ארצי.

הדף הירוק: עם כל היותו דמות מורכבת, נראה לי שבעצם זו זכות לגדול בבית של אדם כזה. בכל אופן סופגים משהו, אפילו שזה לא כוון ישירות אליך - חגי: ודאי שסופגים. בעיקר את החוויה של לראות מה ניתן לעשות בכל תנאי וכנגד כל הסיכויים. שאתה קובע מטרה ומשעבד את כל הסביבה למטרה, זה דבר בלתי רגיל. היכולת לראות רחב, היכולת להיות רחב אופקים, לקרוא ספרים, זה דבר שאתה גדל איתו ואתה מפנים. להיות תמיד עטוף ספרים.

הדף הירוק: למרות שבאופן ישיר לא היתה העברה של משהו, אבל בכל זאת ספגת משהו, גם אם זה היה מכוון כלפי הציבור -

חגי: מה שנספג בי מההוויה שלו זה הצורך קודם כל לשרת את הציבור. קודם כל להיות פתוח, להיות משכיל, להיות אדם שקורא, אדם פתוח לדיסציפלינות שונות, בתחומי המוזיקה והציור, הקריאה והשירה, להיות איש אשכולות. וזה מה שאבא היה. והוא מאוד החשיב את זה שלי ולרזיה יש יכולת לבטא בכתב את הגיגי ליבנו, בזה היה מאוד גאה, על העברית, על יכולת הכתיבה, הוא מאוד החשיב את זה. וזה נשאר. הבן אדם עשה מעל ומעבר בשישים שנות חייו הבוגרות למען מטרות שהוא הגדיר.

מבחינה זו הוא מאוד דומה לדוד בן גוריון. גם בן גוריון הגדיר לעצמו מטרות ופעל לאורן. אבא היה דומה לו בכך שאם הוא החליט שהחינוך זה הדבר הכי חשוב בעולם, הכול תועל לחינוך, מאה ועשרה אחוז של הבן אדם. הוא והחניכים שלו. כל היתר - משני. וכאשר הוא החליט שהדבר הכי חשוב זה לצקת תכנים חדשים לחג בקיבוץ -

הוא השקיע בזה את כל חייו ושיגע את כולם, וכל מי שהתנגד לו הוא התעמת איתו. והיה קשה להתעמת איתו כיוון שהוא התבסס על התנך, והחוגים הדתיים ראו לאן הוא חותר וחשבו שזו סטייה מהיהדות. על כך הוא השיב: למה סטייה, בואו נבדוק במקורות. ולאט לאט ראו בו כמעט "אחד משלנו", וזה התבטא בקשר החם שקשר עם דודי זילברשלג, שהיה בא אליו לבית השיטה להחליף דעות ודיעות. ולא סתם הטריח את עצמו לבית השיטה, כי ראה באבא איש שווה כוח, שווה רמה, שווה יכולת, אדם עם כוונות טהורות.

אבא בהחלט ראה בדוד מודל לחיקוי, הוא העריץ אותו. מכל המשפחה הוא היחיד שדומה לו בעשייה הציבורית, בבקיאות במקורות וברוחב האופקים, כמו גם בכתיבה האובססיבית, וביכולת לעבד חומר. ונדמה לי שחלק מזה חילחל גם אלינו. זה מה שספגנו.